
СТАТИИ

ХАГСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ГРАЖДАНСКИТЕ АСПЕКТИ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ОТВЛИЧАНЕ НА ДЕЦА ОТ 1980 Г. И ПРИЛАГАНЕТО ѝ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Цветанка Спасова*

Предмет на настоящата статия е прилагането в Република България на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвличане на деца от 1980 г. (Хагска конвенция от 1980 г., Конвенцията)¹, като фокусът е върху практиката на Софийския градски съд (СГС) и на Софийския апелативен съд (САС) през периода 2013–2016 г. Извън предмета на изследването е въпросът за компетентността на съда, както и за признаването и изпълнението на решения на чуждестранни съдилица и на други чуждестранни органи за възстановяване на упражняването на родителски права при неправомерно прехвърляне на дете².

Хагската конвенция от 1980 г. е подписана на 25 октомври 1980 г. и е в сила на 1 декември 1983 г. Към 1 април 2017 г. броят на държавите – участнички в нея, е 97³. Като се има предвид броят на участващите в нея държави, Конвенцията доказва, че е най-успешната хагска конвенция в областта на семейното право наред с Хагската конвенция за защита на децата и сътрудничество в областта на международното оси-

---

* Доктор по право.

¹ В сила за Република България от 1.08.2003 г.; ратифицирана със закон, обн., ДВ, бр. 20 от 2003 г. и обнародвана в ДВ, бр. 82 от 2003 г. Република България е направила резерва по чл. 26, ал. 3.

² За последното се прилага Люксембургската конвенция от 1980 г., приета в рамките на Съвета на Европа, в сила за Република България от 1.10.2003 г. (обн., ДВ, бр. 21 от 2003 г., бр. 104 от 2003 г.). Хагската конвенция от 1980 г. и Люксембургската конвенция действат успоредно една на друга, имат различни договарящи държави и по този начин се допълват и образуват общ международен инструментариум срещу отвличането на деца. Регламент (ЕО) No. 2201/2003 относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, допълва Хагската конвенция от 1980 г. с разпоредбите на чл. 11 – „Връщане на дете“, в случаите на неправомерно отвеждане или задържане в Европейския съюз.

³ Вж. подробна информация на сайта на Хагската конференция по международно частно право www.hcch.net.

новяване⁴. С оглед на присъединяването на Република България към Хагската конвенция от 1980 г. бяха приети промени в действащия към онзи момент Граждански процесуален кодекс⁵, а впоследствие беше приета глава трета „а“ от Закона за закрила на детето, озаглавена „Производство за връщане на дете или за упражняване на правото на лични отношения“⁶.

Поради особения режим на присъединяване към Хагската конвенция от 1980 г. към днешна дата Република България не е обвързана с всичките 97 държави, участващи в нея. Необходимо е във всеки конкретен случай да бъде направена справка на сайта на Хагската конференция по международно частно право или в централния орган по Конвенцията у нас – Министерството на правосъдието⁷.

Конвенцията намира значимо приложение у нас поради това, че в периода след 1989 г. много млади българи напуснаха страната и се установиха да живеят в чужбина. С това са свързани увеличеният брой бракове и фактически съжителства с международен елемент и съответно големият брой разводи или раздели при фактическото съжителство, при които се осъществява презгранично прехвърляне или задържане на деца⁸.

Хагската конференция по международно частно право е изготвила няколко ръководства относно прилагането на Хагската конвенция от 1980 г.⁹ УНИЦЕФ от своя страна е разработил Ръководство за прилагане на Конвенцията на ООН за правата на детето от 1989 г., в което са дадени насоки за прилагане на чл. 11 от Конвенцията относно незаконното прехвърляне и невръщане на деца от чужбина¹⁰.

ПРАКТИКА НА СОФИЙСКИЯ ГРАДСКИ СЪД

Анализът на решенията на СГС за периода след 2012 г. показва, че най-често срещаният сценарий по делата за прилагане на Хагската конвенция от 1980 г. е следният: майката заминава с детето за страната на произхода си (България), респ. задържа детето след посещение в родината без съгласие на бащата (чл. 12 Хагска конвенция)¹¹.

---

⁴ Към 1 април 2017 г. тя има 98 държави участнички. Вж. <https://www.hcch.net/en/news-archive>.

⁵ Обн., ДВ, бр. 84 от 2003 г.

⁶ Обн., ДВ, бр. 59 от 2007 г.

⁷ Към 1 април 2017 г. конвенцията действа между България и 66 държави.

⁸ Анализ на разпоредбите на Хагската конвенция от 1980 г. вж. в: **Каменова, Цв.** Хагска конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца. – Правна мисъл, 2005, № 2, 81–94 и посочената там литература, както и сайта на Хагската конференция по международно частно право <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/child-abduction> и посочената там библиография – <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=1&cid=24>.

⁹ Вж. ръководствата за добра практика в: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/child-abduction>.

¹⁰ **Ходжкин, Р., П. Нюъл.** Ръководство за прилагане на Конвенцията за правата на детето. Осн. прераб. изд. С.: УНИЦЕФ, 2002, 191–196.

¹¹ Вж. например гр. д. № 5349/2014 г. на СГС, ГО, 3 бр. с-в.

В повечето случаи съдът приема, че е **налице нарушение по смисъла на чл. 3 от Конвенцията**¹². Така по гр. д. № 16808/2013 г. на СГС, ГО, 1 бр. с-в, съдът постановява връщане на детето (момиче на 2 г. и 6 мес.) във Великобритания при бащата, тъй като е установена хипотезата на чл. 3 (незаконно задържане) и бащата молител с поведението си не е застрашавал живота и здравето на детето. „Обтегнатите отношения между съпрузите не могат да се приемат като предпоставка детето да бъде задържано от майката в пределите на страната. Детето е привързано както към майка си, така и към баща си... който до момента на незаконното задържане се е грижел за него“. „Детето е още малко и извеждането му от новата среда (от България – б. а.) няма да се отрази неблагоприятно на психическото му развитие. Поради което не е налице твърдяната хипотеза на чл. 13 (1) б. „б“. В интерес на детето е да му бъдат осигурени пълноценни връзки с всеки от родителите“.

Изключение е решението по гр. д. № 8800/2014 на СГС, ГО, 2 бр. с-в, по което съдът прави извод, че не е осъществено незаконно задържане на детето в нарушение на правото на упражняване на родителски права по смисъла на чл. 3, б. „а“ от Конвенцията, нито по чл. 3, б. „б“, тъй като не е налице препятстване на упражняване на родителските права на другия родител.

В преобладаващия брой дела на СГС постановените решения са свързани с **прилагане на изключенията по Конвенцията** като самостоятелни основания за отказ за връщане на детето.

– **Хипотеза на чл. 12 (2) от Хагската конвенция 1980 г.** – когато се установи, че **детето е било повече от една година в нова среда и се е приспособило към нея**. Например по гр. д. № 3836/2014 г. на СГС, ГО, 2 бр. с-в, съдът не намира нарушение на чл. 3 от Конвенцията, но дори и да има такава, счита, че е налице хипотезата на чл. 12 (2) от същата – детето е живяло в новото си местопребиване повече от две години и се е приспособило към него.

– **Хипотеза на чл. 13 (1) б. „а“ от Хагската конвенция 1980 г.** – липса на ефективно упражняване на родителските права по време на прехвърлянето или задържането **или е дадено съгласие, респ. налице е приемане впоследствие на прехвърлянето или задържането**. Така по гр. д. № 8800/2014 г. СГС, ГО, 2 бр. с-в, съдът приема, че не е налице родителско отвлечане по смисъла на чл. 3 от Конвенцията чрез задържане на детето от майката в държава (България) извън обичайното му местопребиване (Великобритания). В случая бащата на детето е дал нотариално заверено съгласие детето (на възраст около 2 г.) да пътува неограничено с майката, и изрично е заявил съгласие по бракоразводното дело (образувано по иск на майката в България) по искането за определяне на привременни мерки относно местоживеенето на детето то да бъде на адреса на майката, а грижите за него да се полагат от майката. В случая е налице самостоятелно основание да не бъде разпоредено връщане на дете-

¹² Не съществуват достъпни статистически данни за броя на решенията, с които се постановява връщане, респ. отказ за връщане на детето – брой решения, брой и възраст на децата, държави.

то поради това, че молителят впоследствие е приел и не е възразил на местоживеенето на детето с майката в България.

– **Хипотеза на чл. 13 (1) б. „б“ от Хагската конвенция 1980 г. – наличие на сериозна опасност връщането на детето да го постави в неблагоприятна ситуация**, включително детето да бъде психически или физически увредено. В този смисъл са решенията по гр. д. № 5349/2014 г. на СГС, ГО, 3 бр. с-в; гр. д. № 1992/2016 г. на СГС, ГО, 1 бр. с-в – „съществува сериозна опасност при връщане на детето то да бъде поставено в неблагоприятна за него ситуация извън разумно предпологаната възможност да я издържи“; гр. д. № 13674/2015 г. на СГС, ГО 2, бр. с-в – „връщането на детето (на 5 г., момиче) в Италия без майката би имало травмиращ ефект върху детето и е възможно да доведе до проблеми в неговото развитие“; гр. д. № 2445/2014 г. на СГС, 4 бр. с-в – съдът отказва връщането на детето в Италия, където то е живяло в приют, и връщането му отново там би го поставило в неблагоприятна ситуация; гр. д. № 8984/2014 г. на СГС, ГО, 4 бр. с-в – „насилственото налагане на решение на дете в началото на пубертетната възраст (навършени 12 г.) при неговата тревожност, потребност от уважение и зачитане на неговата личност и достойнство... и нетърпимост към всякаква форма на физически натиск, обиди и унижение ще доведат до... задълбочаване на психологическите проблеми на детето, което е дете в риск“... при липса на емоционална връзка с бащата и неговите близки и на сигурна и спокойна среда в Испания – бащата не работи, няма установени доходи и жилище“; гр. д. № 8800/2014 г. на СГС, ГО, 2 бр. с-в, където съдът сочи, че по смисъла на Хагската конвенция „приоритетен е интересът на самото дете, а не на неговите родители“, и обосновава самостоятелното основание на чл. 13 (1) б. „б“, пр. 2 от Конвенцията, а именно че „връщането на детето би могло да го постави в неблагоприятна ситуация“ (ранна възраст на детето 2 г. и 8 мес., силна връзка с майката съгласно приетия социален доклад).

– **Хипотеза на чл. 13 (2) от Хагската конвенция 1980 г. – детето се противопоставя на връщането и е достигнало възраст и степен на зрялост, при които е уместно неговото мнение да се вземе под внимание**. Хипотезата на чл. 13 (2) е изследвана в решението на СГС, ГО, 4 бр. с-в, по гр. д. № 8984 г., потвърдено от САС, при дете на 12 години. „Налице е и самостоятелно основание по чл. 13 (2) от Хагската конвенция... съдът да откаже връщането на детето... след като в негов интерес е в трудната възраст на пубертета, при голямата съпротива и нежелание да се вижда с баща си, да живее в защитена среда сред роднините по майчина линия и приятелите си... в България... както и възможност за психологическа помощ и подкрепа от специалисти...“¹³. Но с решение на САС по въззивно гр. д. № 4063/2013 г. е

¹³ В същия смисъл е решението по едно по-старо въззивно дело – гр. д. № 82/2010 г. на САС, ГО, 7 с-в, което потвърждава решението на СГС, ГО, 3 бр. с-в, по гр. д. № 10190/2009 г., с което е постановен отказ за връщане на дете на 12 г. и 7 мес. поради „категоричното и еднозначно противопоставяне на детето да бъде върнато в чужбина“ и „непоколебимото желание на детето да не се връща при майка си в чужбина“ (детето е изслушано от СГС).

отменено решението по гр. д. № 4848/2013 г. на СГС, ГО, 2 бр. с-в – САС постановява, че „с оглед възрастта на детето (8 г.) не може да бъде прието, че е налице хипотезата на чл. 13 (2) от Х. конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца и не може да бъде постановен отказ за връщане само поради нежеланието на Д. В. К. (детето) да се върне в Кралство Испания въпреки твърдението на социалните работници от Отдел „Закрила на детето“ при Дирекция социално подпомагане, че детето е надрасло годините си“. В същия смисъл е решението по гр. д. № 13131/2013 на СГС, ГО, 2 бр. с-в, съгласно което „съдът не може да се позове единствено на желанието на детето да остане да живее в България (държавата, където е отведено). Това желание би имало приоритетно значение съобразно чл. 13 (2) от Хагската конвенция, ако детето беше на по-голяма възраст и степен на зрялост. Детето е на 7 г. и неговото мнение следва да бъде преценявано в съвкупност с всички обстоятелства по делото, а не изолирано и приоритетно“. Следователно, съдът последователно прилага кумулативното изискване на Конвенцията за наличие както на противопоставяне на детето, така и на възраст и степен на зрялост за съобразяване с неговото мнение.

– **Съчетани хипотези.** В редица дела основанията за отказ за връщане на детето са кумулативни по чл. 13 (1) б. „б“ и (2), както и по чл. 20 от конвенцията (гр. д. № 8984/2014 на СГС, ГО; 4 бр. с-в, гр. д. № 13674/2015 г. на СГС, ГО, 2 бр. с-в; гр. д. № 1992/2016 г. на СГС, ГО, 1 бр. с-в). По нито едно дело не е налице решение за отказ за връщане на детето единствено на основание чл. 20 от Хагската конвенция от 1980 г. поради противоречие на основните принципи на замолената държава в областта на защитата на правата на човека и основните свободи.

– **Чл. 16 от Хагската конвенция,** съгласно който в **производството по Хагската конвенция не се разрешават въпросите кой от родителите ще упражнява родителските права занапред,** е прилаган последователно и правилно от СГС. Това е намерило израз например в решението по гр. д. № 13131/2013 г. на СГС, ГО, 2 бр. с-в („в настоящото производство не могат да бъдат решавани спорове за родителски права между двамата родители“ – чл. 22в, ал. 2 от Закона за закрила на детето); също по гр. д. № 5349/2014 г. на СГС, ГО, 3-ти бр. с-в; гр. д. № 1992/2016 г. на СГС, ГО, 1 бр. с-в („отказът за незабавното връщане на детето не засяга въпроса за режима на упражняване на родителските права“); гр. д. № 8800/2014 г. на СГС, ГО, 2 бр. с-в, където съдът намира, че между родителите съществува спор относно местоживеенето на детето, но той не е свързан с основанията на Хагската конвенция, а следва да бъде разгледан по реда на друго производство по Семейния кодекс (СК), тъй като делото относно родителските права е образувано преди делото по Хагската конвенция. В това отношение практиката и на други съдилища, сезирани с иски за упражняване на родителски права (чл. 127 СК) е категорична (вж. определение на Окръжния съд – Ловеч по въззивно частно гр. д. № 576/2014 г., според което при вече влязло в сила решение по Хагската конвенция за връщане на детето Окръжният

съд – Ловеч потвърждава, че Районният съд – Тетевен не следва да разглежда по същество спора за упражняване на родителски права).

Тук следва да посочим *особеното мнение* на съдия К. П. по гр. д. № 122/2013 г. по описа на САС: „В настоящото производство не могат да бъдат разрешавани спорове за упражняване на родителските права между двамата родители. Последното изрично е предвидено и в разпоредбата на чл. 22в, ал. 2 от Закона за закрила на детето (ЗЗД). С оглед на това *не е допустимо в случаите, когато родителите са разделени отпреди прехвърлянето или задържането и детето живее при този родител, който е осъществил оспорваното действие с решението по чл. 22в, ал. 1 ЗЗД, съдът да постанови връщането на детето, но при другия родител. В последния случай съдът освен решение за връщането детето на практика ще постанови такава и по отношение на неговото местоживее, който спор е извън предмета на производството и е част от спора за упражняването на родителските права*“.

Обичайното местопребиваване на детето е от ключово значение за прилагане на Хагската конвенция от 1980 г. (чл. 3 (1) б. „а“ и чл. 4). Конвенцията категорично утвърждава една от привръзките в МЧП – обичайното местопребиваване. В решенията по дело С-523/07 и по дело С-497/10 РПУ на Съда на ЕС се посочва, че основният критерий за наличието на обичайно местопребиваване е „интеграцията на детето в дадена социална и семейна среда“.

В решенията на СГС и САС от разглеждания период с осезаема степен на повторяемост се съдържа следната обосновка на понятието „обичайно местопребиваване на децата“: „*Определение на понятието „обичайно местопребиваване“ не се съдържа нито в Регламент (ЕО) 2201/2003 г., нито в Хагската конвенция, предвид което съдът следва да определи същото съгласно вътрешното си законодателство. Такава е разпоредбата на чл. 48, ал. 7 от Кодекса на международното частно право (КМЧП). Според тази разпоредба под „обичайно местопребиваване“ на физическо лице се разбира мястото, където то се е установило преимуществено да живее, без това да е свързано с необходимост от регистрация или разрешение за пребиваване или установяване. Съдебната практика е приела също, че за определянето на „обичайно местопребиваване“ не следва да се отдава приоритетно значение единствено на дълготрайността на пребиваването. При определянето на това място трябва специално да бъдат съобразени обстоятелства от личен или професионален характер, които произтичат от трайни връзки на лицето с това място или от намерението му да създаде такива връзки. Съобразно разпоредбите на българския закон, и по-специално на чл. 126, ал. 1 от Семейния кодекс, обичайното местопребиваване на детето е това на неговите родители, освен ако важни причини не налагат друго“ (вж. решенията по гр. дело № 13131/2013 г. на СГС, ГО, 2 бр. с-в; по гр. д. № 5349/2014 г. на СГС, ГО, 3-ти бр. с-в; по гр. д. 15991/2015 г. на СГС, ГО, 2 бр. с-в, отменено от САС, ГО, 10 с-в, по гр. д. № 3745/2016 г., в което въззивният съд приема, че „обичайното местопребиваване“ на децата е различно от*

това в решението на СГС – вж. чл. 48, ал. 7 от Кодекса на международното частно право (КМЧП)¹⁴.

Несъгласие с подобна обосновка при определяне съдържанието на понятието „обичайно местопребиваване на детето“ изразява Васил Пандов¹⁵.

Разноските по делата. По тези дела доскоро не е присъждано заплащане на държавна такса. Концепцията на Конвенцията е производството да бъде безплатно (чл. 26, ал. 2). В най-новата практика на СГС обаче има решения от 2016 г., по които на основание чл. 78, ал. 6 ГПК съдът осъжда да бъде заплатена държавна такса (напр. 80 лв. по гр. д. № 1992/2016 г. на СГС, ГО, 1 бр. с-в). Действително съгласно резервата, направена от България по чл. 42, ал. 1 във връзка с чл. 26, ал. 3 от Конвенцията, държавата ни „не поема плащането на такси и разходи по процеса...“, но заплащането на държавна такса поражда възражения. Няма спор обаче, че на основание чл. 78, ал. 3 ГПК по тези дела се дължи заплащане на разходи за адвокатско възнаграждение. Тук следва да се има предвид, че това възнаграждение винаги е в тежест на неизправната страна, дори и в случаите, когато тази страна е била представлявана от Министерството на правосъдието като централен орган – в този смисъл е определение № 2303 по гр. д. № 1270/2015 г. на САС.

ПРАКТИКА НА СОФИЙСКИЯ АПЕЛАТИВЕН СЪД

Анализът на практиката на САС показва, че в повечето случаи обжалваните решения на СГС са потвърдени от САС. Това се отнася както до решенията за отказ за връщане на детето, така и за тези, постановяващи връщането му.

А. Решения на САС, с които се потвърждава решение на СГС за отказ за връщане на детето съществуват както в по-ранната, така и в по-новата практика¹⁶ (САС, ГО, 1 с-в, гр. д. № 4138/2014 г. – потвърждава решението за отказ за връщане на СГС, ГО, 3 бр. с-в, по гр. д. № 5349/2014 г.; САС, ГО, 12 с-в, гр. д. № 4114/2014 г. – потвърждава решението за отказ за връщане на СГС, ГО, 4 бр. с-в, по гр. д. № 52350/2014 г.).

Основание за отказ за връщане на детето най-често е чл. 13 (1) б. „б“ от Конвенцията. Така например САС, ГО, 12 с-в, по гр. д. № 4114/2014 г. отказва връщане поради това, че „съществува сериозна опасност връщането на детето да го изложи на заплаха от психическо или физическо увреждане или по всякакъв друг начин да го постави в неблагоприятна ситуация“. В случая става дума за 4-годишно дете, силно привързано към майка си, с която се чувства сигурно и спокойно, а бащата жалбопо-

¹⁴ Различен е смисълът на понятието „обичайно местопребиваване“ според Люксембургската конвенция. Република България е ратифицирала същата с декларация, че под „обичайно местопребиваване“ се разбира „настоящият адрес“ на детето.

¹⁵ Регламентът Брюксел IА. Коментар. С.: Сиела, 2014, 116–118.

¹⁶ По гр. д. № 82/2010 САС, ГО, 7 с-в, потвърждава решението за отказ на СГС, ГО, 3 бр. с-в по гр. д. № 10190/2009 г.; по гр. д. № 2966/2009 г. САС, ГО, 1 с-в, потвърждава решението за отказ на СГС, 1 ГО, 5 с-в по гр. д. № 6889/2009 г.

дател няма постоянна работа, установени доходи и жилище; при него липсват подходящи условия за отглеждане и възпитание на детето, докато майката в България е осигурила изключително добри битови условия, уреден дом, средства за отглеждането му, посещава детска градина, приспособило се е, общува с връстниците си).

Б. *Решения на САС, с които се потвърждава решение на СГС за уважаване на молбата за връщане на детето.* По гр. д. № 4095/2014 г. САС, ГО, 12 с-в, потвърждава решението на СГС, ГО, 1 бр. с-в, по гр. д. № 5932/2014 г., с което се уважава молбата на майката за връщане на детето (на около 4 г.) в Италия и се отхвърля възражението на бащата за наличие на хипотезата на чл. 13 (1) б. „б“ от Хагската конвенция (бащата е в България, а в Италия е осъждан на лишаване от свобода за домашно насилие и за други престъпления). САС приема също, че приложението на чл. 12 (2) от Конвенцията е изключено, тъй като детето повече от три пъти е променяло местоживеенето си и условията, докато е пребивавало в България за период от около година, поради което не може да се направи извод, че се е приспособило към новата си среда.

Изключение е решението на САС, ГО, 4 с-в, по гр. д. № 2776/2014 г., с което е отменено решението на СГС, ГО, по гр. д. № 17289/2014 г. и е разпоредено връщане на малолетното дете (3 г. дъщеря) в Гърция при бащата. САС не намира основание за прилагане на чл. 13 (1) б. „а“ и „б“, като пояснява, че терминът „неблагоприятна ситуация“ не следва да се тълкува разширително: „Твърдените от ответницата майка много добри грижи за детето, добрите битови условия и адаптирането на детето в България биха имали значение по делото само ако ответницата твърдеше, че условията в Гърция са лоши и неприемливи за отглеждане на малко дете, поради което с връщането му в Гърция съществува опасност то да бъде поставено в неблагоприятна ситуация. При наличие на четири социални доклада по делото изводите на въззивната инстанция не съвпадат с изводите на СГС“.

НАЙ-ДОБРИЯТ ИНТЕРЕС НА ДЕТЕТО

Висшият интерес на детето е посочен в Преамбюла на Хагската конвенция от 1980 г. като основание за сключването ѝ. Българското законодателство използва израза „най-добър интерес на детето“, като му дава легално определение в § 1, т. 5 ДР на Закона за закрила на детето. Той намира категоричен израз в съдебната практика на българските съдилища по прилагане на Конвенцията. Така например с решението си по гр. д. № 4510/2014 г. САС, ГО, 10 с-в, потвърждава решението на СГС, 1 бр. с-в, по гр. д. № 6666/2014 г. за отказ за връщане на детето, когато въпреки установеното нарушение на Конвенцията от страна на майката е постановен отказ за връщане на детето в Белгия на основание чл. 13 (1) б. „б“ от Конвенцията на фона на положителни социални доклади за условията на отглеждане от майката в България, докато бащата е осъждан многократно за тежки умишлени престъпления (грабеж, хулиганство, разпространение на наркотици, търговия с оръжие, причинена смърт по небреж-

ност и др.). „Интересите на детето са от първостепенно значение при упражняването на родителските права“, заявява съдът.

Прилагането на принципа за най-добрия интерес на детето, макар и епизодично, показва известна противоречивост в съдебната практика в България. Противоречието идва от това, че по различен начин са интерпретирани фактите по делото и се дава различна тежест на обстоятелствата, имащи отношение към интереса на детето (вж. решенията по гр. д. № 15991/2015 г. на СГС, БК, 2 с-в, и на САС, 10 с-в, постановил отменително решение по гр. д. № 3745/2016 г.).

Българският съд прави преценка на обстоятелствата по всяко дело с оглед наличието на хипотезите по чл. 12 (2) и по чл. 13 (1) (а) и (б) и чл. 13 (2) предвид задължението му да постанови решение, което да бъде в най-добрия интерес на детето. Той следва практиката на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) по дела за отвлечане на деца¹⁷. Така в решението по делото *Х срецу Латвия* (№ 27853/09) от 26 ноември 2013 г. на Голямото отделение на ЕСПЧ се отбелязва, че Европейската конвенция за защита правата на човека и Хагската конвенция от 1980 г. следва да бъдат прилагани по един комбиниран и хармоничен начин и че най-добрият интерес на детето следва да бъде приоритетен.

България не е осъждана от ЕСПЧ във връзка с прилагането на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца от 1980 г.

Клаузата за обществен ред е уредена в Хагската конвенция от 1980 г. Тя брани ценностите, принципите, основните начала на правото и морала на съответната държава. Втората същностна характеристика на клаузата за обществен ред е действието ѝ *in favorem*, обвързването ѝ с интересите на определени субекти¹⁸. Това е намерило израз в разпоредбата на чл. 20 от Конвенцията, съгласно която връщането на детето може да бъде отказано, ако това противоречи на основните принципи на замолената държава в областта на защитата на правата на човека и основните свободи (вж. например гр. д. № 8984/2014 г. на СГС, ГО, 4 бр. с-в). Особено показателно е обвързването на клаузата за обществен ред с интересите на детето. Прилагането на чл. 12 от Конвенцията може да бъде дерогирано при противоречие с най-добрия интерес на детето, който надделява над обвързването на държавата да прилага Конвенцията¹⁹.

¹⁷ Вж. http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Child_abductions_ENG.pdf.

¹⁸ **Зидарова, Й.** Международният договор – източник на международното частно право: историческо развитие, въздействие и взаимодействие с други източници. – В: Международният договор – източник на международното частно право. Сборник научни изследвания на катедра Международно право и международни отношения, Юридически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. С.: Сиела, 2013, 89–91.

¹⁹ Гр. д. № 1992/2016 г. на СГС, ГО, 1 бр. с-в, и цитираното там дело *Х. срецу Латвия* на ЕСПЧ.

ПРОФИЛ НА БЪЛГАРИЯ ВЪВ ВРЪЗКА С ПРИЛАГАНЕТО НА ХАГСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ГРАЖДАНСКИТЕ АСПЕКТИ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ОТВЛИЧАНЕ НА ДЕЦА

Последният доклад, представен от Република България за прилагането на Хагската конвенция от 1980 г., публикуван в сайта на Хагската конференция за международно частно право, е от 2011 г.²⁰ В отговорите си централният орган – Министерството на правосъдието, посочва, че не приема молби и документи по електронен път; не предлага на страните медиация или друг алтернативен способ за доброволно връщане на детето, както предвижда чл. 7 (2) (с) от Конвенцията, а практикува единствено директен контакт със страните в тази посока; че в България не може да бъде подавана молба (от лице, институция или орган) директно до съдебните органи (което е в нарушение на предвиденото от чл. 29 на Конвенцията) – вж. в потвърждение определението на СГС, ГО, 3 бр. с-в, по гр. д. № 11201/2015 за прекратяване на съдебното производство за връщане на децата по молба, подадена от ищеца директно в съда. В производството по Конвенцията централният орган не предоставя правна помощ въпреки изискването на чл. 7 (1) g от Конвенцията и не поема разноски за адвокати, медиатори, преводачи, тъй като България е направила резерва по чл. 26.

По отношение прилагането на чл. 11 от Конвенцията (задължението на съдебните органи да действат бързо в процедурата за връщане на детето) категорично не се спазва срокът от шест седмици. Този срок е препоръчителен и на практика едва ли би могло да бъде спазен от договарящите държави. Министерството на правосъдието на България посочва, че срокът за постановяване на окончателно решение от българския съд по молба за връщане на дете е от шест до дванадесет месеца. При обжалване на решението на СГС производството по обжалване пред САС е с продължителност между три и шест месеца.

Връщането на детето в държавата по обичайното му местопребиваване се осъществява от молителя. Министерството на правосъдието не се ангажира с обезпечаване на безопасното връщане на детето, както предвижда чл. 7 (2) h от Конвенцията, нито с финансирането му в съответствие с направената резерва по чл. 26 от Конвенцията. Социалните служби и полицията съдействат за безопасното връщане на детето. В отговора си до Хагската конференция по международно частно право Министерството на правосъдието сочи, че никакви способи за извънсъдебно уреждане на спора не се използват (вж. чл. 7 (2) с от Конвенцията, който практически не се прилага). В България липсва правна уредба за пряка комуникация между съдии от държави, участващи в Конвенцията, с оглед дейността на Хагската международна мрежа на съдиите²¹.

²⁰ https://assets.hcch.net/upload/abduct2011cp_bg.pdf.

²¹ <https://assets.hcch.net/docs/18eb8d6c-593b-4996-9c5c-19e4590ac66d.pdf>, където е посочено, че за България в нея участва съдия Богдана Желявска от Софийския градски съд.

България не ползва системата на ИНКАСТАТ (INCASTAT) на Хагската конвенция²², но използва ИНКАДАТ²³ (INCADAT). България не използва и електронната система iChild или друга електронна система за съхраняване на досиетата и данни на децата. В България не са публично достъпни статистически данни относно подадени молби по Конвенцията – информация за броя на постъпилите искания за връщане на деца, брой на разгледаните от съд молби, брой на уважените молби и на отхвърлените такива и на какво основание, брой на обжалваните съдебни решения, брой на доброволно върнатите деца, брой на оттеглените молби, възраст и пол на децата, времетраене на съдебния процес/спазване на сроковете по Конвенцията, брой дела, при които е приложен чл. 12 (приспособяване към новата среда), чл. 13 (1) и (2) (наличие на сериозна опасност връщането на детето да го постави в неблагоприятна ситуация и противопоставяне на детето на връщането) и чл. 20 (съображение за обществен ред – противоречие с основните принципи на замолената държава в областта на защитата на правата на човека и основните свободи) като основание за отказ за връщане на дете. Сайтът на Министерството на правосъдието не предоставя такава информация – такава страница е предвидена, но тя не е активна. Частично такава информация се съдържа в Годишните доклади на СГС за 2013, 2014, 2015 и 2016 г., но тя е крайно недостатъчна и неясна²⁴.

В Статистическия анализ на молбите по Конвенцията – национални доклади за 2008 г., публикувани през 2011 г. в сайта на Хагската конференция по международно частно право, няма представен национален доклад за България²⁵. В регионалния Статистически анализ за 2011 г. се съдържа следната информация за България: *Bulgaria*: постъпили молби от държави от Брюксел IIa – 13 = 62 %; постъпили молби от държави извън Брюксел IIa – 8 = 38 %, общо 21 молби²⁶.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направеният анализ на редица съдебни решения на Софийския градски съд и на Софийския апелативен съд през периода 2013–2016 г. обосновава извода, че като цяло е налице последователна практика по прилагане на Хагската конвенция от 1980 г. при спазване и прилагане на принципа за най-добрия интерес на детето.

²² ИНКАСТАТ е електронна статистическа база данни, създадена през 2007 г., предназначена да събира и представя годишните статистически форми относно връщането на деца по Хагската конвенция от 1980 г., достъпна само за централните органи по Конвенцията.

²³ ИНКАДАТ е международна база данни за прилагане на Хагската конвенция за отвлечане на деца от 1980 г., създадена през 1999 г. Тя съдържа резюмета на водещи решения в материята, връзки към пълния текст на решения, както и правен анализ на английски, френски и испански.

²⁴ Вж. http://scc.bg/?page_id=3551.

²⁵ Вж. <https://assets.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd08c.pdf> / Permanent Bureau/Bureau Permanent CHILD ABDUCTION /PROTECTION OF CHILDREN Doc. pr11. No. 8 C Prel. Doc. No 8 C mai / May 2011.

²⁶ Вж. <https://assets.hcch.net/upload/wop/abduct2011pd08be.pdf>.

Би могло да се желае някои разпоредби от Хагската конвенция, които към момента не се прилагат от българския съд – например чл. 7 (2) (с) за извънсъдебно уреждане на спора и чл. 29 от Конвенцията за подаване на молба от лице директно до съдебните органи, да намерят приложение.

Желателно е да се стимулира използването на медиация в случаите на производство за връщане на дете по Хагската конвенция съгласно чл. 7 (2) (с)²⁷.

Желателно е да се положат усилия за ускоряване на производството пред СГС, за да бъде изпълнена целта на Конвенцията да осигури **незабавно** връщане на детето, прехвърлено или задържано незаконно в нарушение на правото на упражняване на родителските права в някоя от договарящите държави (чл. 1, б. „а“).

Полезно би било да бъдат достъпни статистически данни за подадените молби по Конвенцията в България, включително за обстоятелствата, посочени в настоящата статия.

---

²⁷ Вж. Ръководство за добри практики в контекста на Хагската конвенция за гражданските аспекти на отвлечане на деца от 1980 г. Медиация. Издание на Хагската конференция по международно частно право. Постоянно бюро. 2012 г. Официалните версии на настоящото издание могат да бъдат намерени на интернет сайта на Хагската конференция по международно частно право (www.hcch.net).